

УДК 378.08 (09)

Л.Я. Бірюк,

доцент, кандидат педагогічних наук
(Національний педагогічний університет, м. Київ)**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ)**

У статті висвітлено проблему організації кредитно-модульної і рейтингової систем формування комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки.

Світові тенденції підвищення якості вищої освіти, створення в Європі єдиного середовища в підготовці фахівців з вищою освітою на основі Болонської угоди, забезпечення мобільності, в основі якої лежить фундаментальна загальна й професійна підготовка випускників ВНЗ, потребують нових підходів до підготовки фахівців, особливо вчителів початкових класів [1: 3].

Розбудова системи освіти в Україні призвела до формування нової освітньої парадигми, згідно з якою у галузі освіти відбуваються інноваційні процеси, йде пошук нових, демократичних, диверсифікованих та результативних систем її розвитку як з позицій інтересів суспільства, так і окремої особистості [2: 5].

Особливого значення у підвищенні науково-практичного рівня майбутніх педагогів тепер набуває лінгводидактичний аспект професійної підготовки майбутнього педагога. Але, незважаючи на загальні прогресивні тенденції у лінгводидактиці вищої школи, методика викладання російської мови не зазнала потрібного наукового, методичного, технологічного розвитку до цього часу.

Навчально-виховний процес, який завершується традиційною екзаменаційною сесією у вигляді підсумкового контролю за результативністю роботи майбутнього вчителя впродовж півроку, маючи беззаперечні позитиви в підготовці високоосвічених фахівців, за умов широкого запровадження інформаційних технологій все частіше ілюструє свої негативні прояви та більшою мірою вступає у протиріччя з основними напрямками його подальшого вдосконалення.

Досвід роботи у вищому педагогічному закладі, аналіз науково-методичних досліджень із проблем удосконалення системи підготовки фахівців з вищою освітою [3: 6] свідчать, що тенденції поліпшення навчального процесу у вищій школі виявляються саме в модульно-рейтинговій системі [1: 3, 7] й отримують загальне визнання [4: 9] при поєднанні з кредитно-модульною системою підготовки високоосвічених фахівців, що і є завданням статті.

Модульна організація навчального процесу була об'єктом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Загальним проблемам організації навчального процесу на основі впровадження кредитно-модульної та рейтингової систем присвячено роботи як іноземних учених (Ю. Єршомін, П. Самойленко, А. Фурман, П. Юцявічене, І. Якиманська та ін.), так і українських дослідників (І. Бабин, В. Гребінко, М. Левківський, С. Сисоєва, П. Сікорський, М. Степко та інші). Ряд робіт науково-практичного характеру висвітлюють вирішення цієї проблеми у процесі вивчення окремих дисциплін у вищих навчальних закладах: іноземної мови (Н. Демченко, Н. Іваницька, О. Іванцова, Ю. Осадча, Л. Пишна, Н. Анікієнко); природничо-математичних дисциплін (В. Дмитрієва, П. Самойленко, І. Сальник, О. Царенко та ін.).

Нами здійснено спробу розробки модульно-рейтингової програми формування комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки. Метою нашої публікації є визначення теоретичних засад організації кредитно-модульної і рейтингової систем формування комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки.

Сьогодні більшість чинних європейських освітніх систем (країни ЄС та члени Європейської Асоціації Вільної Торгівлі) є системами, які акумулюють кредити. Деякі з них є національними, інші – інституціональними; низка європейських університетів продовжує експериментувати з різними кредитними системами. Наказом Міністра освіти і науки України № 48 від 23 січня 2004 р. у ряді вищих навчальних закладів України розпочато експеримент щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації [4].

На інституціональному рівні окремо взятий ВНЗ розробляє свою кредитну систему, що є внутрішньою. У ній трудомісткість процесу навчання, необхідного для отримання академічного ступеня, сегментується: кожному сегменту-блоку присвоюється певне число кредитів. Присвоєння студенту академічного ступеня відбувається після того, як він накопичив певну кількість кредитів. При цьому проміжок часу, впродовж якого допускається процес акумулювання, є довільним, хоча й має певні обмеження.

Очевидними є переваги впровадження такої системи для майбутніх учителів: розширює вибір для навчання за кордоном; дозволяє самим сформувати програму навчання; забезпечує сертифікацію процесу навчання в іноземному навчальному закладі; забезпечує гнучкість процесу навчання (кожен студент самостійно вибирає траєкторію досягнення заданої кількості кредитів; дозволяє ефективно реалізувати концепцію індивідуалізації процесу навчання; покращує ефективність як процесу навчання, так і витрат (економічна ефективність); сприяє самооптимізації процесу навчання.

Педагогічна система, в якій реалізується комунікативно-орієнтований процес розвитку й формування комунікативно здібних майбутніх педагогів у інваріантній частині, складається з таких елементів: мета викладання; зміст освіти; викладач; студент, технологічна підсистема. Технологічна підсистема, у свою чергу, містить форми, методи й засоби навчання.

Основними **формами організації** навчального процесу в умовах упровадження кредитно-модульної системи в навчальний процес вищого педагогічного закладу є лекційні, практичні, лабораторні та індивідуальні заняття, педагогічна практика, виконання індивідуальних самостійних завдань студентів та науково-дослідницька діяльність майбутніх учителів.

Перш за все необхідно визначити основні поняття та терміни, що характеризують кредитно-модульну систему організації навчального процесу: **кредитно-модульна система організації навчального процесу (далі – КМСОНП)** – це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів); **заліковий кредит** – це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів; **модуль** – це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу; **змістовий модуль** – це система навчальних елементів, поєднаних за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові.

Кредитно-модульна система організації формування комунікативної компетентності з російської мови визначається наступними принципами: кредитності – суть цього принципу на рівні вивчення навчальної дисципліни полягає у наборі (акумуляції) заданої для певної дисципліни кількості кредитів, що включають у себе виконання необхідних видів діяльності, передбачених програмою вивчення навчальної дисципліни; модульності – визначає підхід до організації оволодіння студентом змістовими модулями і проявляється через специфічну до модульного навчання організацію методів і прийомів навчально-виховних заходів, основним змістом яких є активна самостійно-творча пізнавальна діяльність студента; методичного консультування – полягає в науковому та інформаційно-методичному забезпеченні діяльності учасників освітнього процесу; організаційної динамічності – суть її у забезпеченні можливостей корекції змісту навчання з урахуванням динаміки соціального замовлення; гнучкості та партнерства – у побудові системи освіти таким чином, щоб зміст навчання й шляхи досягнення цілей освіти та професійної підготовки відповідали індивідуальним потребам і можливостям студента; пріоритетності змістової та організаційної самостійності і зворотного зв'язку – полягає у створенні умов організації навчання, що вимірюється та оцінюється результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів; науковості та прогностичності у побудові (встановленні) стійких зв'язків змісту освіти з науковими дослідженнями; технологічності та інноваційності – суть її у використанні ефективних педагогічних та інформаційних технологій, що сприяє якісній підготовці фахівців з вищою освітою та входженню до єдиного інформаційного та освітнього простору; усвідомленої перспективи – полягає в забезпеченні умов для глибокого розуміння студентом цілей освіти та професійної підготовки, а також можливості їх досягнення; діагностичності – у забезпеченні можливості оцінювання рівня досягнення та ефективності сформульованих і реалізованих у системі цілей освіти та професійної підготовки [5].

Кредитно-модульна система поєднує систему залікових світових кредитів та модульні технології навчання. Вона характеризується зменшенням частки аудиторних занять, зростанням обсягів індивідуальної та самостійної роботи студентів, новою системою оцінювання знань за шкалою ECTS, системою поточного модульного контролю, зменшенням кількості міні-дисциплін, розробкою нових навчальних програм, розподілом годин кредитів для відповідного курсу, підвищенням рівня навчально-методичного забезпечення, новими стосунками між викладачами та студентами.

Під модулем розуміється логічно завершена частина навчального матеріалу, яка обов'язково супроводжується контролем знань та вмінь майбутніх учителів. Основою для формування модулів слугує робоча програма дисципліни "Шкільний курс російської мови з методикою викладання". Модуль часто збігається з розділом (темою) дисципліни чи з блоком взаємопов'язаних тем. Однак, на відміну від теми, в модулі все підпорядковується оцінюванню: завдання, творчість, активність, відвідування занять. У ньому чітко виділені мета навчання, завдання та рівні вивчення певного матеріалу, перелічені навички та вміння, які має опанувати студент. У модулі все наперед і завчасно запрограмоване: послідовність вивчення матеріалу, перелік основних понять, рівень засвоєння і контролю якості засвоєних знань, набутих умінь і навичок тощо. Кількість модулів з кожної конкретної дисципліни залежить як від особливостей самого предмета, так і від бажаної частоти контролю за результатами навчання. Модуль містить пізнавальну й навчально-професійну частини. Якщо перша формує теоретичні знання, то друга – професійні вміння і навички на основі вже опанованих знань. Співвідношення теоретичної і практичної частин модуля мають бути оптимальними, а це вимагає від викладача професіоналізму, високої педагогічної майстерності.

Модульне навчання тісно пов'язане з рейтинговою системою оцінки й контролю. Переваги цієї форми контролю зводяться до наступних: здійснюється попередній, поточний та підсумковий контроль; поточний контроль одночасно є засобом навчання та засобом зворотного зв'язку; розгорнута процедура оцінки результатів окремих ланок (порцій навчального матеріалу) контролю забезпечує його надійність; контроль задовольняє вимоги змістовної та конструктивної валідності (має місце відповідність між формою і метою); розгорнутий контроль реалізує мотиваційну й виховну функції навчання; розгорнута процедура контролю робить можливим і сприяє розвитку в студентів навичок самооцінки й формує навички та вміння самоконтролю у професійній діяльності.

Рейтингова система проста в застосуванні. Вже з перших занять під час вивчення курсу студент отримує вказівки (рекомендації, пам'ятку), які орієнтують його на роботу за рейтингом і містять: перелік обов'язкових для виконання завдань, шкалу балів за трьома рівнями їхнього виконання, термін виконання завдань, заохочувальні та штрафні бали. Тут же подані діапазони рейтингу, в межах яких студент отримує залік чи забезпечує собі оцінку "задовільно", "добре", "відмінно" на екзамені.

Таким чином, розглянуті аспекти впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу та рейтингової системи оцінювання навчальних результатів формування комунікативної компетентності з російської мови забезпечують реальне наближення змісту підготовки майбутніх фахівців початкової ланки освіти до вимог європейських стандартів. Подальшого дослідження потребує конкретизація рейтингової системи оцінювання формування і розвитку комунікативної компетентності з російської мови у процесі професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар В.І. Підготовка вчителя початкової школи в умовах запровадження Болонської конвенції. // Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції: 1-2 квітня 2004 р. / Укл. Л.Л. Макаренко, М.С. Севастюк, О.П. Симоненко. – К: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – 298 с.
2. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір / Затверджено наказом МОН України від 23.01.04, №48.
3. Грубінко В. Індивідуальна та самостійна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу // Матеріали науково-практичного семінару "Кредитно-модульна система організації навчального процесу". – Київ-Тернопіль: Вид. ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 86 с.
4. Розвиток педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський освітній простір. Доповідь Міністра освіти і науки України В.Г. Кременя на Всеукраїнській нараді директорів педагогічних і класичних університетів з питань розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір у м. Харкові 29.09.2004 р. Міністерство освіти і науки України. Урядовий портал.
5. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга "Богдан", 2004. – 384 с.

Матеріал надійшов до редакції 12.11.2005 р.

Бирюк Л.Я. Формирование коммуникативной компетентности будущих учителей (по кредитно-модульной системе).

В статье освещается проблема организации кредитно-модульной и рейтинговой систем формирования коммуникативной компетентности по русскому языку будущего учителя начальных классов в процессе профессиональной подготовки.

Buryuk L.Ya. The Formation of the Communicative Competence in the Process of Teacher's Professional Training (based on the Credit-Module Assessment System).

The article deals with the problem of organizing the formation of the communicative competence of future teachers of Russian in primary school in the process of their professional training.